

LAUSUNTO
24.11.2025
Dnro:720/D.a.2./2025

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo.stm@gov.fi

Saamelaiskäräjien lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/14657/2025

Taustaa

Sosiaali- ja terveysministeriö pyytää lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta. Muutoksella toteutettaisiin pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman mukainen niin sanottu kotihoidon tuen Norjan malli. Esityksessä ehdotetaan, että kotihoidon tuen maksamisen edellytykseksi säädettäisiin kolmen vuoden asumisaikavaatimus perheen molemmille vanhemmille. Yhden vanhemman perheissä asumisaikavaatimus koskisi lapsen kanssa asuvaa vanhempaa. Asumisaikavaatimuksen täyttymistä edellytettäisiin myös lapsen kanssa asuvalta muulta huoltajalta ja vanhemman tai muun huoltajan avio- tai avopuolisolta. Kotihoidon tukea ei siis lähtökohtaisesti maksettaisi, jos lapsen perheeseen kuuluva huoltaja tai tämän puoliso on asunut Suomessa alle kolme vuotta 16 vuotta täytettyään.

Muutos koskisi tilanteita, joissa muutto Suomeen on tapahtunut ehdotetun lain tultua voimaan. Lisäksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaista hoidon tuottajan määritelmää ehdotetaan muutettavaksi varhaiskasvatuslain muutosten johdosta.

Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on tukea hiljattain Suomeen muuttaneiden pienten lasten vanhempien nopeampaa kotoutumista sekä edistää lasten kotimaisen kielen oppimista ja osallistumista yhteiskuntaan. Tavoitteena on, että alle kolme vuotta Suomessa asuneet pienten lasten vanhemmat valitsisivat lapsen hoitomuodoksi nykyistä useammin varhaiskasvatukseen osallistumisen. Samalla vanhemmat ohjautuisivat nykyistä useammin työmarkkinoille ja kotoutumispalveluihin.

Saamelaiskäräjien lausunto

Sajos
FIN-99870 Anár | Aanaar | Aanar | Inari
www.samediggi.fi

+358 (0)10 839 3100
info@samediggi.fi
etunimi.sukunimi@samediggi.fi

www.vismasign.com

Saamelaiskäräjät on päättänyt lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta. Saamelaiskäräjät ei ole saanut lausuntopyyntöä kyseisestä lakimuutoksesta, vaikka lakimuutoksella on selkeät vaikutuksensa saamelaisten perustuslaillisiin, kielellisiin sekä kulttuurisiin oikeuksiin. Saamelaiskäräjät katsoo, että käynnissä olevassa laajassa sosiaaliturvauudistuksessa olisi välttämätöntä kuulla myös Saamelaiskäräjiä, koska Saamelaiskäräjät on saamelaisten ainoa virallinen edustaja Suomessa. Saamelaiskäräjät muodostaa kulttuurisen ja kielellisen itsehallinnon myötä saamelaisten virallisen kannan ja neuvottelee viranomaisten kanssa myös sosiaaliturvaan liittyvissä kysymyksissä.

Saamelaiskäräjät arvioi lausunnossaan esityksen vaikutuksia Euroopan ainoan virallisen alkuperäiskansan, saamelaisten oikeuksien toteutumiselle sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Saamelaiskäräjät on tuonut esiin useissa lausunnoissaan mm. Lausunnossa sosiaaliturvakomitean välimietinnöstä, kuinka käynnissä olevassa sosiaaliturvauudistuksessa saamelaiset tulisi huomioida alkuperäiskansana sosiaaliturvaa kehitettäessä, lainsäädäntöä uudistettaessa ja ohjeistuksia laadittaessa. Lisäksi Saamelaiskäräjät on pyytänyt sosiaaliturvakomiteaa huomioimaan saamelaisten erityistarpeet käynnissä olevassa sosiaaliturvauudistuksessa. Saamelaiskäräjät on ehdottanut näissä useissa eri lausunnoissa ja kannanotoissa erillisen saamelaisten sosiaaliturvan erityiskysymyksiin keskittyvän työryhmän perustamista. On huolestuttavaa, ettei Suomen valtio vastaa tai reagoi Saamelaiskäräjien huoliin tai yhteistyöpyyntöihin.

Saamelaiskäräjät haluaa huomauttaa STM:ää, että sitä koskevat vastikään uudistuneen saamelaiskäräjälain (414/2025) velvoitteet yhteistoiminnasta ja neuvottelusta. Saamelaiskäräjälain (414/2025) 9 a §:ssä todetaan ”viranomaisten ja muiden julkisia hallintotehtäviä hoitavien tulee 9 §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä suunnitellessaan ja toteuttaessaan käytettävissä olevin keinoin: 1) edistää saamen kielten ylläpitämistä ja kehittämistä sekä saamelaisten oikeutta ja edellytyksiä ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan; ja 2) vähentää toimenpiteistään aiheutuvia kielteisiä vaikutuksia saamen kielille sekä saamelaisten oikeudelle ja edellytyksille ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan mukaan lukien perinteisiä elinkeinojaan.” Sosiaali- ja terveyspalvelujen toteuttaminen ja kehittäminen lukeutuvat lain 9 §:ssä tarkoitettuihin asioihin.

Saamelaiskäräjien huomiot lakimuutoksen vaikutuksista saamelaisten oikeuksiin.

Arvioitaessa saamelaisväestön yhdenvertaisuuden edistämisen toteutumista sosiaaliturvauudistuksessa huomiota tulee kiinnittää saamelaisten kulttuuriperinnön ja alkuperäiskansaidentiteetin säilyttämisen turvaamiseen. Saamelaiskäräjät arvioi lausunnossaan esitystä mm. alkuperäiskansa saamelaisten oikeuksien näkökulmasta. Saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriin turvaa Suomen perustuslaki (1999/731, 17 §), jonka lisäksi saamelaisten oikeuden omakielisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin suojaa useat Suomen ratifioimat kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Lisäksi varhaiskasvatuslaki (540/2018, 8§) huomioi saamenkielisten lasten kielelliset oikeudet. Saamenkielisten palveluiden järjestämistä ohjaavat mm. Saamen kielilaki (1086/2003) ja laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021, 5 §).

Suomen perustuslain 19 §: ”Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.” Saamelaisten

perustuslailliset oikeudet kulttuuriin ja kieleen ja 17§ 3 momentin mukaan: "Saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan."

Työnteon ja sosiaaliturvan yhteensovittamisessa tulisi huomioida saamelaisten perinteiset elinkeinot sekä saamelaisten kotiseutualueen erityispiirteet. Lisäksi tulisi huomioida saamelaisten perinteiset asuinalueet 4 valtion alueella, joita ovat Norja, Ruotsi, Suomi ja Venäjä. Aluetta kutsutaan Sápmiksi. Suomen saamelaiset voivat asua näissä "raja-valtioissa" useitakin vuosia opiskellen, tehden töitä ja palata takaisin kotimaahansa, tässä tapauksessa Suomeen. Olisi täysin kohtuutonta, että näiden saamelaisten perinteisten asuinalueilla asumisesta rangaistaisiin eväämällä sosiaalietuuksia Suomessa. Erityisesti näiden perustuslaillisten oikeuksien näkökulmasta lakiesityksellä kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain 2 ja 3 §:n muuttamisesta saamelaisia koskevalle kokonaisarviolle olisi olemassa merkittävät perusteet.

Saamelaisväestöä koskeva vaikutustenarviointi

Hallituksen lakiehdotusta kodinhoidontuen muutoksen tuomista vaikutuksista saamelaisille ei ole lakiehdotuksessa arvioitu käytännössä lainkaan, koska lakiesityksessä ei ole huomioitu lakiehdotuksen vaikutuksia saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksiin ja asemaan.

Lakiluonnoksessa esitetään muun muassa, että kotihoidon tuen maksamisen edellytykseksi säädettäisiin kolmen vuoden asumisaikavaatimus perheen molemmille vanhemmille. Lakiehdotuksen tavoitteena on edistää maahanmuuttajien kotoutumista Suomeen eväämällä ulkomaalaistaustaisilta perheiltä mahdollisuus kodinhoidontukeen. Aikaisemmin universaalina etuutena annetun kodinhoidontuen rajaaminen Suomessa käytetyn asumisajan mukaan on kohtuuton. Asumisaikarajaus voisi vaikuttaa negatiivisesti saamelaisperheisiin, jotka ovat asuneet, opiskelleet tai työskennelleet Norjassa, Ruotsissa sekä muuttaneet takaisin Suomeen, tai heidän kumppaninsa voivat olla Norjan, Ruotsin saamelaisia/kansalaisia, jotka ovat muuttaneet Suomeen Suomen kansalaisen eli Suomen saamelaisen kumppanina. Tällöin olisi kohtuutonta evätä kodinhoidontukea asumisaikavaatimuksen myötä. Lakiluonnoksen asumisaikavaatimukset kohtelisivat saamelaisperheitä epäyhdenvertaisesti.

Esityksen tavoitteena olisi tukea hiljattain Suomeen muuttaneiden pienten lasten vanhempien nopeampaa kotoutumista sekä edistää lasten kotimaisen kielen oppimista ja osallistumista yhteiskuntaan. Tavoitteena on, että alle kolme vuotta Suomessa asuneet pienten lasten vanhemmat valitsisivat lapsen hoitomuodoksi nykyistä useammin varhaiskasvatukseen osallistumisen. Samalla vanhemmat ohjautuisivat nykyistä useammin työmarkkinoille ja kotoutumispalveluihin. Saamelaisten ongelmana tai tarpeena ei ole kotoutuminen Suomalaiseen yhteiskuntaan vaan pikemminkin nykyhetken ongelmana on edelleen assimiloituminen suomalaisen valtayhteiskuntaan ja sen estäminen. Saamelaiset ovat Euroopan ainoa alkuperäiskansa ja on kohtuutonta, että Suomen sosiaaliturvaetuuksien saantiehtona on tavoite edelleen assimiloida saamelaisia osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Saamelaiset ovat olleet vuosien saatossa runsaiden assimilointi ja kulttuurin heikentävien toimenpiteiden kohteena. Näitä epäkohtien selvittämistä varten on perustettu saamelaisten totuus- ja sovintokomissio, joka luovuttaa loppuraporttinsa joulukuussa 2025.

Lakiesityksessä tulisi huomioida saamelaisten asema myös yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Kodinhoidontuen rajaamista esittävässä lakiuudistuksessa tulee pyrkiä saamelaisväestön tosiasiallisen yhdenvertaisuuden edistämiseen siten, että alkuperäiskansakulttuuria suojataan

tarvittaessa positiivisella erityiskohtelulla (Yhdenvertaisuuslaki 2014/1325 9§). Palvelujen toteutuksessa tulee huomioida saamelaisten perinteisten elinkeinojen ja saamelaisten kotiseutualueen erityispiirteet. Tässä tapauksessa saamelaisten perinteiset asuinalueet, joka muodostaa Sápmin eli saamelaisten perinteisen asuinalueen Suomen, Ruotsin, Norjan ja Venäjän valtioiden aluella. Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevassa puiteyleissopimuksessa (SopS 1–2/1998) sopimuspuolet ovat sitoutuneet edistämään kansallisiin vähemmistöihin kuuluvilla henkilöille identiteetin säilyttämisen ja kulttuurin kehittämisen kannalta suotuisia olosuhteita.

Saamelaislasten oikeus saamenkieliseen varhaiskasvatukseen saamelaisten kotiseutualueella ja valtakunnallisesti

Saamelaisilla lapsilla on varhaiskasvatukseen perustuva oikeus (8§) saada saamenkielistä varhaiskasvatusta valtakunnallisesti äidinkiellään eli tässä tapauksessa kaikilla suomessa puhutuilla saamen kielillä. Saamelainen varhaiskasvatus sisältää paitsi kielten ylläpitämisen, myös kulttuuriin kasvattamisen (enkulturaation) näkökulman. Tällöin saamelainen varhaiskasvatus tukee myös kulttuuriin kasvamista.

Suomessa saamenkielistä varhaiskasvatusta voidaan järjestää kulttuuri- ja kielipesätoimintana, sekä varhaiskasvatukseen 8 §:n edellyttämää äidinkielistä varhaiskasvatusta. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen osaaminen, saatavuus ja henkilöstöresurssit vaihtelevat, erityisesti saamelaisten kotiseutualueella, mutta myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Käytännössä saamenkielistä varhaiskasvatusta järjestetään pääasiassa vain saamelaisten kotiseutualueen kunnissa (Inari, Sodakylän kunnan pohjoisosassa Vuotso, Enontekiö sekä Utsjoki).

Saamenkielisten lasten omakielistä varhaiskasvatusta annettiin vuonna 2024 yhteensä noin 60 lapselle, joista valtaosa oli saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaisten kotiseutualueen kunnissa Utsjoki ja Inari järjestivät pohjoissaamenkielistä varhaiskasvatusta. Alueen ulkopuolella pohjoissaamenkielistä varhaiskasvatusta järjestettiin Oulussa ja Helsingissä. Inarin- ja koltansaamenkielisille lapsille tarkoitettua äidinkielistä varhaiskasvatusta ei ollut, vaikka tarve näille on tunnistettu.

Kielipesätoimintaa järjestetään kahdessatoista varhaiskasvatyksikössä (12), joista yhdeksän (9) saamelaisten kotiseutualueella ja kolme (3) saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Kielipesistä kaksi (2) on koltansaamenkielisiä, kolme (3) inarinsaamenkielisiä ja seitsemän (7) pohjoissaamenkielisiä. Kielipesätoiminnassa on vuonna 2025 mukana yhteensä 95 lasta, joista 12 koltansaamenkielistä, 26 inarinsaamenkielistä ja 57 pohjoissaamenkielistä.

Näiden edellä annettujen lukujen valossa saamenkielinen ja kielipesissä toteutettava varhaiskasvatus on hyvin rajattua ja koulutetusta henkilöstöstä on pulaa. Näitten lähtökohtien takia saamelaisperheet voivat joutua valitsemaan lasten kielellisten oikeuksien turvaamiseksi lapselleen kotihoidon, jotta saamelaislasten oikeudet saamenkielisyyteen turvataan saamenkielisen vanhemman puhuessa lapselleen äidinkieltään. Lausunnolla oleva lakiehdotus voisi pakottaa kodinhoidontuen saantiehtojen heikentyessä saamelaisvanhemmat valitsemaan lapselleen suomenkielisen varhaiskasvatuspalvelun, jos asuinpaikkakunnalla ei ole mahdollisuutta saamenkieliseen varhaiskasvatukseen. Tämä asettaisi kaikki saamelaisperheet, mutta erityisesti inarin- ja koltansaamenkieliset perheet hyvin epätasavaroiseen asemaan johtuen inarin- ja koltansaamenkielisten varhaiskasvatuspalveluiden täydellisestä

puutteesta saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Tämä valinta on vastoin saamelaisten lasten perustuslaillisia kielellisiä ja kulttuurisia oikeuksia ja asettaa saamelaislapset epäyhdenvertaiseen asemaan.

Lakiehdotuksessa tulisikin huomioida erityisesti saamenkielisen varhaiskasvatuksen saatavuuskysymykset, saamenkielisen vanhemman vapaus kotihoidon tukemiselle saamenkielten säilyttämisen ja kulttuurin näkökulmasta sekä perheiden positiivinen erityiskohtelu antamalla valinnanvapaus saamen kieli- ja kulttuuritaustan vuoksi.

Lopuksi

Jotta saamelaiskäräjillä olisi todellinen mahdollisuus arvioida laajan sosiaaliturvan kokonaisuudistusta ja sen kokonaisvaikutuksia saamelaisille, tulisi asiassa tehdä kokonaisarvioita siitä, miten suunnitellut lakiuudistukset vaikuttavat saamelaisten alkuperäiskansaoikeuksiin. Kodinhoidontuen uudistamisen yhteydessä tulisi huomioida alkuperäiskansan erityistarpeet, kuten kulttuuriset erityispiirteet, saamelaisten perustuslailliset kielelliset ja kulttuuriset oikeudet sekä saamenkielisen varhaiskasvatuksen tilanne. Alkuperäiskansan erityispiirteet ja -oikeudet jäävät huomiotta, koska kokonaisuudistus ja lakiuudistukset eivät sisällä mekanismeja kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien suojelemiseksi ja tunnistamiseksi. Saamelaiskäräjiä tulisi kuulla aina lakiuudistusten yhteydessä sekä mahdollistaa laajemmin saamelaisyhteisön osallistuminen.

Saamelaisten oikeudet sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa toteutuvat nykytilassa heikosti ja osin sattumanvaraisesti. Saamelaiskäräjät katsoo, että tämän vuoksi saamelaisten yhdenvertaisuuden edistämiseen, kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen olisi kiinnitettävä erityistä huomiota kaikissa sosiaali- ja terveydenhuoltoa uudistavissa lainsäädäntöhankkeissa. Saamelaiskäräjät on esittänyt, ja esittää edelleen, että parlamentaarisen sosiaaliturvakomitean valmistelutyön tueksi tulisi välittömästi perustaa saamelaisten sosiaaliturvaa käsittelevä oma työryhmänsä, jonka suositukset huomioitaisiin lainvalmisteluissa.

Saamelaiskäräjät haluaa vielä muistuttaa vastikään uudistuneen saamelaiskäräjälain (414/2025) velvoitteet yhteistoiminnasta ja neuvottelusta. Sosiaali- ja terveysturvapalvelujen toteuttaminen ja kehittäminen lukeutuvat lain 9 §:ssä tarkoitettuihin asioihin ja asiassa tulisikin järjestää 9§ neuvottelut viipymättä.

Merk.

Tuomas Aslak Juuso
puheenjohtajan sijainen

Riitta Lehtola-Kosonen
sosiaali- ja terveyssihteeri

Lausunnosta päätti puheenjohtajan sijainen 24.11.2025.

Lisätietoja antaa: sosiaali- ja terveyssihteeri Riitta Lehtola-Kosonen, riitta.lehtola-kosonen@samediggi.fi,
0447774820

SIGNATURES

ALLEKIRJOITUKSET

UNDERSKRIFTER

SIGNATURER

UNDERSKRIFTER

This documents contains 5 pages before this page
Dokumentet inneholder 5 sider før denne siden

Tämä asiakirja sisältää 5 sivua ennen tätä sivua
Dette dokument indeholder 5 sider før denne side

Detta dokument innehåller 5 sidor före denna sida

authority to sign
representative
custodial

asemavaltuus
nimenkirjoitusoikeus
huoltaja/edunvalvoja

ställningsfullmakt
firmateckningsrätt
förvaltare

autoritet til å signere
representant
foresatte/verge

myndighed til at underskrive
repræsentant
frihedsberøvende